

Portalen Bærekraft i havbruk gir ikke et overordnet rødt eller grønt lys til bransjen, men den presenterer tallene saklig og nøkternt, og det blir opp til leseren å bruke dem, skriver Eirik Mikkelsen. (Illustrasjonsfoto: Terje Aase / Shutterstock / NTB scanpix)

Kan vi vite om norsk lakseoppdrett er bærekraftig?

POPULÆRVITENSKAP: Vi har tallene for påvirkning på miljø, samfunn og økonomi, men det er vanskelig å konkludere om næringen er bærekraftig.

Eirik Mikkelsen SENIORFORSKER, NOFIMA OG REDAKTØR FOR BÆREKRAFT I HAVBRUK

PUBLISERT Mandag 20. april 2020 - 04:30

Norsk lakseoppdrett er på mange måter en eventyrlig suksess. Siden 1970 er det skapt en helt ny næring, hvor Norge dominerer globalt. Eksportverdien i 2019 var 72 milliarder kroner, bare olje og gass var større, og det var store overskudd i lakseselskapene.

[Sjømatrådet](#) mener at oppfatningen av norsk sjømat som bærekraftig ute i verden er en viktig del av forklaringen på suksessen. Og at en ytterligere satsing på bærekraft kan doble eksportverdien innen 2030.

Men hvordan kan vi måle hvor bærekraftig norsk lakseoppdrett er?

Bærekraft og bærekraftig utvikling handler om å leve og handle sånn at våre behov dekkes i dag uten at det ødelegger mulighetene for at framtidige generasjoner kan få sine behov dekket. Bærekraft har blitt enda mer aktuelt etter at FN i 2015 vedtok 17 bærekraftsmål som skal nås innen 2030. Å måle om situasjonen er bærekraftig og om utviklingen går i riktig retning er vanskelig. Det gjelder også for lakseoppdrett.

Troverdige indikatorer

Nofima og Sintef Ocean har jobbet for å få fram indikatorer som dekker både miljømessige, økonomiske og samfunnsmessige tema om bærekraft i lakseoppdrett. Disse er nå tilgjengelig [i en nettportal](#) hos Barentswatch.

Det ligger i navnet at en indikator ikke kan gi det fulle bildet, men den kan indikere en tilstand eller utvikling. Våre indikatorer er tall som sier noe om tilstand og utvikling i lakseoppdrett eller det som er påvirket av lakseoppdrett. Hvert bærekraftstema har flere indikatorer.

Til sammen har Bærekraftportalen nå indikatorer for 20 temaer, hvor åtte av temaene er om miljø, seks om økonomi og seks om samfunnsmessige forhold.

Hvordan går utviklingen?

Så hva viser indikatorene? De viser for eksempel at i 2019 var det i snitt 23 oppdrettsanlegg som hadde [flere lakselus per fisk](#) enn grenseverdiene som myndighetene har satt. Det var flere enn året før, etter at antallet hadde gått ned hvert år fra 2014 til 2018.

De viser også at 2019 ga flere [rømminger](#), men færre utbrudd av vanlige [sykdommer](#) enn 2018. Av de over [600 miljøundersøkelsene](#) som ble gjort under oppdrettsanleggene i 2018 ga 2 prosent resultatet «meget dårlig tilstand», mens 56 prosent ga «meget god».

For den økonomiske bærekraften kan man se at [kostnaden for å produsere ett kilo laks](#) gikk litt ned fra 2017 til 2018, etter at den hadde gått opp hvert av de fem årene før det.

Andre temaer man kan studere, er blant annet om sysselsetting, arealbruk, lusemidler og antibiotika, sertifiseringsordninger, verdiskapning, fisk som dør før slakting eller går tapt på annen måte, hva laksefôret består av og hvor ingrediensene kommer fra, og hvor mye av proteiner, energi og annet i fôret som er i det ferdige lakseproduktet.

Kan man si om lakseoppdrett er bærekraftig?

Med så mange temaer og indikatorer, så skulle man kanskje forvente at det er mulig å gi en samlet dom om laksenæringen er bærekraftig eller ikke? Det gjør det imidlertid ikke, av flere årsaker.

Siden bærekraftig utvikling favner mange temaer og indikatorer, så er det et spørsmål om hvordan de ulike temaene og indikatorene bør vektlegges i en helhetlig vurdering. Noen vil kanskje mene at situasjonen for villaksen er det viktigste, andre at for eksempel jobber og inntekter bør veie tyngst.

Noen temaer handler om problemer eller effekter som kan reverseres senere. Som for eksempel en nedgang i arbeidsplasser i et lokalsamfunn, eller lokalt dårlige bunnforhold under et oppdrettsanlegg. Andre effekter kan derimot være irreversible, som tap av biologisk mangfold. Hvordan skal man vekte så ulike ting i en totalvurdering?

Forbedring kan gi forverring

For en del temaer og indikatorer er det enkelt å si om utviklingen går i riktig retning, men det er ikke alltid mulig å konkludere klart. Noen ganger kommer en forbedring på ett tema med en forverring på et annet. For eksempel kan bruk av legemidler mot lakselus redusere problemene med lakselus som påvirker villaks og ørret, men behandlingene kan påvirke velferden til oppdrettslaksen negativt, og hvis det blir utslipp av legemidler kan det påvirke miljøet og ville arter rundt anlegget.

For noen temaer kan man definere mål for indikatorene som ville garantere at det er bærekraftig. Null rømming, for eksempel. Men hvor mange rømte oppdrettsfisk skal til før vi kan konkludere at det ikke er bærekraftig? Det er vanskeligere å si.

Gir ikke rødt eller grønt lys til bransjen

Kan man definere verdier for noen indikatorer som klart sier at oppdrett ikke er bærekraftig?

Nærings- og fiskeridepartementet har jo nettopp gitt [rødt, gult og grønt lys](#) for lakseoppdrett på ulike deler av norskekysten, ut fra hvordan lakselus fra oppdrettsanleggene der påvirker villaksen. Men fargeleggingen er en politisk vurdering, selv om den også er basert på vitenskapelig kunnskap. Vitenskapelig er det ikke belegg for å sette en bestemt grense.

Portalen Bærekraft i havbruk gir derfor ikke et overordnet rødt eller grønt lys til bransjen, men den presenterer tallene saklig og nøkternt, og det blir opp til leseren å bruke dem.

Framtidige planer

Selv om Bærekraftportalen inkluderer mange temaer og indikatorer er det flere ting som gjerne skulle vært med, for eksempel et klimaregnskap. Da portalen ble etablert, var det klimaregnskapet som fantes blitt utdatert. Men nå er det nettopp laget et nytt klimaregnskap for sjømatnæringen, og tall derfra blir tatt inn i portalen. I tillegg til å få med flere tema og indikatorer ønsker vi å få med flere data på fylkesnivå og kanskje også på kommunenivå. Hyppigere oppdateringer av indikatorene er også et mål. I dag oppdateres noe ukentlig, noe månedlig, noe årlig, og noe enda sjeldnere.

Fakta om prosjektet:

Prosjektet er finansiert av Fiskeri- og havbruksnæringens forskningsfinansiering (FHF). I tillegg til forskergruppen ved Nofima og Sintef Ocean, som har vært ansvarlige for det faglige innholdet, inkludert utvelgelsen og presentasjonen av indikatorene, har Barentswatch og konsulentselskapet Bouvet vært i prosjektgruppen. Det har vært innspill fra en kvalitetssikringsgruppe med forskere fra

andre institusjoner og fra miljøorganisasjoner, og fra en gruppe personer fra laksenæringen.